

ПРОЄКТНА ОНЛАЙН-ДИСКУСІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ АРХЕТИПІКИ НА ТЕМУ: “ПОВОЄННА ЄВРОПЕЙСЬКА СИСТЕМА БЕЗПЕКИ ЗА УМОВ ПОСТМОДЕРНОГО СВІТУ (ТЕХНОЛОГІЯ, ДИСКУСІЯ ТА ВИСНОВКИ)”

30 травня 2017 р. в межах щорічних заходів Української школи архетипіки, об'єднаних темою: “Архетипіка і публічне управління: стратегії та механізми розв'язання конфліктів у сучасному світі” було розпочато публічний аналіз змін у системі європейської безпеки, спричинених початком у лютому 2014 р. інтервенції Росії проти України¹. Зокрема, аналізу було піддано стан і дієвість 10 основоположних принципів міждержавних відносин, сформульованих у Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі (Гельсінкі, 1975 р.): 1) суверенна рівність держав; 2) незастосування сили або погрози силою; 3) непорушність кордонів; 4) територіальна цілісність держав; 5) мирне врегулювання суперечок; 6) невтручання у внутрішні справи; 7) повага прав людини й основних свобод, зокрема, свободи думки, совісті, релігії та переконань; 8) рівноправ'я та право народів розпоряджатися своєю долею; 9) співробітництво між державами; 10) сумлінне виконання зобов'язань за міжнародним правом. Загальний висновок аналізу свідчив, що стан реалізації цих принципів визначався переважно як незадовільний. Вже тоді Росія заперечувала наявність будь-яких норм міжнародного права у своєму прагненні радикально переглянути наявний світовий порядок.

29 листопада 2023 р. як прелюдія до щорічних заходів Української школи архетипіки, що мають відбутися наприкінці червня 2024 р. за темою: “Архетипіка і публічне управління: повоєнна європейська система безпеки за умов постмодерного світу” Українська школа архетипіки провела проєктну дискусію з використанням адаптованої до онлайн-формату “Методики динамічних мереж” Тараса Плахтія (Львів), сконструйованої на основі технології “мозкового штурму”.

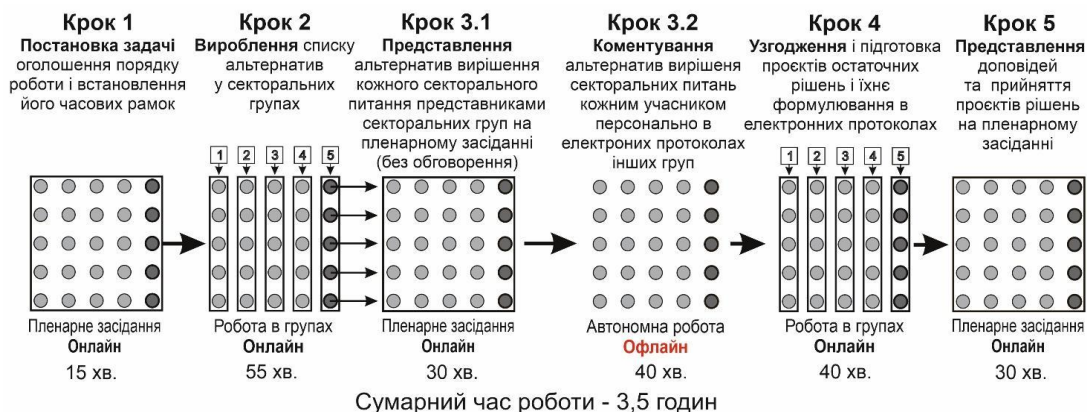
Методика динамічної мережі для проєктної онлайн-дискусії має чотири основні види діяльності: вироблення, обговорення, узгодження та прийняття проєктних (інноваційних) рішень. Їх реалізація передбачає здійснення низки відповідних кроків, які спроектовано для заходу з оптимальною кількістю 20–30 осіб.

Підготовчий крок. Організатори заходу структурували заявлений склад учасників (22) у 5 міждисциплінарних за своїм предметним складом секторальних груп, за кожною з яких закріпили (за їх вибором) одне з п'яти підготовлених структурних підпитань. У кожній секторальній групі одного з її учасників призначено координатором, на якого покладено завдання ведення її електронного протоколу (спільної роботи) з відкритим доступом для редагування, в якому фіксуються всі проміжні та підсумкові результати роботи групи. Напередодні зустрічі з координаторами груп було проведено онлайн-консультацію, учасникам дискусії розіслано порядок віддаленої колективної роботи в динамічній мережі, структурні підпитання для групового обговорення, пер-

¹ Сушій О.В., Плахтій Т.О., Афонін Е.А. Архетипіка і публічне управління: стратегії та механізми розв'язання конфліктів у сучасному світі. *Український соціум*. 2017. № 2 (61). С. 146–157.

сональний склад секторальних груп з визначеними координаторами, а також бланки електронних протоколів з відкритим доступом і правом на їх редагування².

Часові рамки та зміст покрокової роботи учасників дискусії показано на рисунку:

Крок 1. Пленарне віддалене засідання.

На віддаленому пленарному засіданні (онлайн) організатори заходу вітають його учасників, оголошують порядок роботи з часовими рамками здійснення кожного його кроку і дають старт колективній роботі у секторальних групах. Тривалість 15 хвилин.

Крок 2. Вироблення проєктів рішень.

Усі проєкти рішень виробляються у відповідних секторальних групах на їхніх віддалених засіданнях (онлайн). Робота віддалених засідань секторальних груп проводиться у режимі мозкового штурму, який передбачає вироблення і включення у проєкт рішень альтернатив, що запропоновані різними учасниками цих груп у разі їхнього наполягання. Тривалість роботи секторальних груп може скласти до 55 хвилин. Результатом цього кроку є проєкти рішень кожної секторальної групи, які складаються із знеособленого переліку альтернатив і фіксуються в електронних протоколах роботи цих груп.

Крок 3. Обговорення проєктів рішень, яке має два етапи:

3.1. Перший етап реалізується на віддаленому пленарному засіданні (онлайн) у формі представлення кожного з проєктів рішень секторальних питань. Цей етап обговорення передбачає постановку будь-яким учасником колективної роботи уточнюючих запитань щодо розуміння представлених проєктів рішень. Тривалість представлення кожного проєкту рішень доповідачами від секторальної групи може становити 2–3 хвилини, а відповіді на уточнюючі запитання можуть тривати до 3–4 хвилин. Загальна тривалість роботи може становити до 30 хвилин.

² Приклад електронного протоколу див.: Проектна онлайн-дискусія у форматі ZOOM на тему: "Європейська повоєнна безпека в умовах багатополарного світу" 29 листопада 2023 року. URL: https://docs.google.com/document/d/1c39OFqGMOkpKMEkEE2mwV_2ekL6l3dkx/edit

3.2. Другий етап здійснюється кожним з учасників дискусії автономно (офлайн) шляхом додавання коментарів до різних частин проєктів рішень, які є доступними усім учасникам колективної роботи в електронній формі. Коментарі можуть мати доповнення, пропозиції змін, застереження, заперечення, нові альтернативи тощо. Після коментаря в дужках слід вказати власне прізвище (або порядковий номер у списку своєї секторальної групи). Цей етап може тривати до 40 хвилин.

Крок 4. Узгодження проєктів рішень.

Узгодження проєктів рішень відбувається на віддалених засіданнях відповідних секторальних груп (онлайн). Учасники секторальних груп узгоджують і виробляють остаточний підсумковий проєкт рішення щодо свого секторального питання, враховуючи або аргументовано відхиляючи отримані в письмовій формі від інших учасників колективної роботи доповнення, пропозиції змін, застереження, заперечення, нові альтернативи тощо. Цей крок може тривати до 40 хвилин. Координатори секторальних груп розміщують остаточні проєкти рішень в електронних протоколах, де відбувалося їхнє обговорення.

Крок 5. Представлення остаточних проєктів рішень.

На цьому кроці на пленарному засіданні (онлайн) відбувається представлення остаточних узгоджених проєктів рішень представниками секторальних груп. При цьому проєкти не обговорюються, оскільки це відбувалося на попередніх кроках. Тривалість кроку може становити до 30 хвилин. У цілому загальна тривалість віддаленої колективної роботи в динамічній мережі може становити до 3,5 години.

Результати проєктної онлайн-дискусії за темою:

“Повоєнна європейська система безпеки за умов постмодерного світу”

Підтема для робочої групи № 1 “Що таке безпека в постмодерному світі?” (координатор – Е. Афонін, д-р соціол. наук, проф.; учасники: Я. Глодов, член-кор. УТА; О. Хорольський, канд. екон. наук, доц.; О. Чальцева, д-р політ. наук, проф.).

Напрями обговорення:

Безпека в постмодерному світі стає квадратурою кола. Збільшується кількість не прогнозованих ризиків як внутрішній, так і зовнішній безпеці. Спроба досягти “абсолютної” безпеки веде до обмеження свободи, що органічно сприймається авторитарними закритими суспільствами, але руйнує відкриті ліберальні суспільства.

Безпекою стурбовані як демократичні, так і авторитарні країни. Авторитарні країни розглядають демократичну альтернативу як виклик власній внутрішньополітичній стабільності. Демократичні країни опинились перед викликами лівого та правого популізму, що руйнує ліберальні суспільні інститути та створює передумови для авторитарного повороту. Збільшення кількості авторитарних держав створює додаткові ризики безпеці. Демократичні держави переважно між собою не воюють. Проте виклик безпеці демократичних країн створюють як агресивні автократичні держави, так і внутрішні проблеми самих демократій.

“Гарантії безпеки” є ледь не найпопулярнішим терміном у сучасних міжнародних відносинах. Якість цих гарантій залежить від спроможності міжнародних інститутів і військово-політичних блоків. Міжнародні інститути (зокрема, ООН, ОБСЄ, ЄС) мають

власні іманентні проблеми, які є маркером системної кризи сучасних міжнародних відносин.

Дилема безпеки стає екзистенційною проблемою. Вважається, що посилення безпеки однією державою автоматично загрожує безпеці іншої, внаслідок чого домінує не сила права, а право сили. Стурбований безпекою режим може почати війну, наслідком якої стає порушення суспільного договору. Той, хто приносить в жертву безпеці свободу, зрештою, втрачає і свободу і безпеку.

Альтернативи для обговорення:

1. В основі безпеки – права та свободи людини. Важливими є безпека людини та колективу. Є ще секторальний комплекс безпекових складових. Немає ідеальних систем безпеки. Необхідне переформатування систем і підсистем безпеки від безпеки людини до безпеки людства (О. Хорольський).

Обговорення альтернатив: Основа системи безпеки – це безпека людини (Т. Лозинська). Необхідно визначити, що є найбільшою загрозою безпеці? (Г. Борщ). Треба не забувати, що прав без обов'язків не буває (Т. Новаченко). Цифрова безпека і захист від кібернетичних атак важливі фактори безпеки (Н. Новгородська).

Узгодження: Нинішня російсько-українська війна має екзистенційний характер для українців і спричиняє необхідність забезпечення безпеки життя, розвитку й продовження роду українців як популяції.

2. Конституція та верховенство права стають у нових умовах основою безпекових інституцій, а чесність із собою – моральним імперативом нової безпекової ситуації (Я. Глодов).

Обговорення: Проблемним є питання узгодження безпекових систем різних країн (Л. Калашнікова). Говорити про Конституцію України – це казки діда Панаса на ніч. (Т. Лозинська). Конституція – набір узгоджених тез на папері, обов'язкових до виконання, якщо є необхідні ресурси та бажання (Г. Борщ).

Узгодження: Питання: “Хто?” – народ (Я. Глодов) і “Чим?” – загальноприйнятною правовою нормою “верховенства права” як передумовою прогресивного розвитку (І. Лук'яненко) забезпечити виконання конституції постмодерної держави. Залишається проблемним питання забезпечення засадничих чеснот у суспільстві (О. Тертичний).

3. Якою буде повоєнна “філософія світу”? (О. Чальцева).

Обговорення: Кожна країна самостійно вирішує питання власного захисту (Т. Лозинська). Важливо врахувати уроки війни для мирного майбутнього (І. Лук'яненко).

Узгодження: Питання залишилося відкритим.

4. Немає безпеки як загальнотеоретичного поняття. Є загрози безпеці реальні та уявні (В. Судаков).

Обговорення: Сучасні еліти неспроможні забезпечити від реальних загроз (Г. Борщ). Потрібні адаптивні безпекові стратегії, здатні відрізнити реальні загрози від уявних (І. Лук'яненко).

Узгодження: Безпекові домовленості мають виходити не з універсалій (принципів), а з конкретних норм міжнародного права.

5. Безпека розуміється як концепт стримування (В. Судаков).

Обговорення: Часто стримування може провокувати конфлікти (Т. Лозинська). Коли стримування не працює, ми стаємо свідками збройних конфліктів (Г. Борщ). Стратегії стримування можуть сприяти зростанню агресії (Н. Новгородська).

Узгодження: Концепт “безпеки стримування” (зокрема, ядерного) в сучасних – постмодерних умовах потребує перегляду.

6. “Комунікативна модель” безпеки має ґрунтуватися на принципах консенсусу і кооперації (В. Судаков).

Обговорення: “Кооперативна модель” безпеки як різновид комунікативної безпеки можлива за високого професіоналізму еліт (Т. Лозинська).

Узгодження: Застосування комунікативної моделі безпеки можливе лише із завершенням гарячої фази війни та ефективного впровадження демократичних механізмів: чітко визначених процедур за умов невизначеного результату (за Адамом Пшеворським).

7. Безпека держави – це насамперед забезпечення суверенітету й інтересів національної держави (О. Чальцева).

Обговорення: Сам концепт “національна держава” вже є загрозою безпеці держави (Т. Лозинська). “Національна держава” – це ідентичність, що творить націю (Т. Новаченко).

Узгодження: Державні утворення часів постмодерну відчують вплив на собі соціокультурної домінанти з такими її різновидами, як національна, релігійна, поселенська та інші соціокультурні особливості. Відповідно, система безпеки за умов багатопольярного світу набуває національно-культурних (як у більшості країн ЄС й України), релігійних (як у більшості арабських країн), поселенських (як у Китаї, Росії, США, Франції) та інших специфічних ознак.

Загальний висновок за підтемою. Європейська система безпеки в сучасному – постмодерному світі є своєрідним локусом у системі глобальної безпеки. З точки зору теорії міжнародних відносин, стратегія становлення сучасної системи безпеки залежить від альтернативних теоретичних варіантів: а) “політичного реалізму” (коли вирішальну роль мають національні інтереси, воєнна та економічна сила держави, ієрархічна структура міждержавних зв’язків – великі держави, регіональні держави, локальні держави, “падаючі держави”); б) “політичного ідеалізму” (коли провідну роль відіграють суспільні та локально-цивілізаційні цінності, норми міжнародного права, міждержавні горизонтальні зв’язки та зв’язки між наддержавними інститутами).

Структурно сучасна глобальна система міжнародних відносин може ґрунтуватись на чотирьох інваріантах: однополярна (трансатлантична спільнота), біполярна (США проти КНР), багатополосна (США, КНР, ЄС, “Глобальний південь”), мережева (полюси впливу формуються залежно від “спеціалізації” держав в економіці, технологіях, політиці, культурі та можуть динамічно змінюватись залежно від актуальних потреб світового розвитку).

Образ майбутньої європейської системи безпеки можна формувати з огляду на декілька сценаріїв: 1) інерційний, 2) радикальний ревізійністський (або дивергентний), 3) конвергентний.

Інерційний передбачає, що наявні структури безпеки (НАТО, ЄС, ОБСЄ, ООН, які модифікуються, але радикально не змінюються); радикально ревізійний або дивергентний сценарій передбачає чергову світову війну та якісно нову систему безпеки після її завершення; конвергентний сценарій, який універсалізує (або гібридно поєднує) перші два.

Підтема для робочої групи № 2 “Співвідношення європейської та глобальної безпеки” (координатор: Т. Лозинська, д-р наук з держ. упр., проф.; учасники: В. Козаков, д-р наук з держ. упр., проф.; Н. Яременко, канд. філол. наук, доц.).

Напрями обговорення:

Організація безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), “європейське ООН”, яке поховати не можна, хіба що реформувати.

Трансатлантичний світ проти Глобального Півдня останнім часом змагаються: хто кого з урахуванням ресурсного, демографічного, технологічного і темпорального факторів.

Чи підлягає реформуванню Рада Безпеки ООН?

Європейський Союз чи НАТО: хто більший гарант європейської безпеки?

Російська війна проти України наче тригер перегляду правил глобальної системи безпеки. Інші тригери: Близький Схід, Південна Азія, Корея, Тайвань, Африка, Південна Америка.

Альтернативи для обговорення:

1. Поховати ОБСЄ.

Обговорення: Що взамін? (Е. Афонін). Які контрактні взаємодії між державами? (Я. Глодов).

Узгодження: ОБСЄ має бути реформована відповідно до нових безпекових передумов так само, як і сформована в цілому нова система європейської безпеки.

2. Поховати ООН.

Обговорення: Що взамін? (Е. Афонін). Хто регулюватиме взаємодію держав? Які контрактні взаємодії між державами? (Я. Глодов). ООН себе вичерпала (І. Лук'яненко).

Узгодження: Росія в ООН дискредитує цю організацію. Має розпочатись процес реформування тієї і іншої.

3. Поховати ілюзії про НАТО.

Обговорення: Що взамін? (Е. Афонін). Яка воєнна структура може дати гарантії безпеки? Чи є альтернативою регіональні безпекові центри? Хто буде гарантом цієї безпеки? (Л. Калашнікова). НАТО в Косово 1999 р. показала свою ефективність. Цей досвід може бути використаний (Н. Новгородська).

Узгодження: З НАТО може вирости новий великий військово-політичний союз.

4. Система безпеки має орієнтуватись на народовладдя (О. Хорольський).

Обговорення: Чи можлива “людиноцентрична система” безпеки, з огляду на “тваринну” природу людини? (Т. Новаченко). Немає судді, який визначає, хто перемагає: Трансатлантичний світ чи Глобальний Південь. Перші послаблюються економічно і демографічно, а інші посилюються (Г. Борщ). НАТО створювалось як оборонна орга-

нізація, але розширення НАТО тлумачиться РФ як загроза її безпеці. Гіпотетично інопланетяни могли б стати консолідуючим фактором (В. Лапіна).

Узгодження: Вступ до НАТО держав, які неготові дотримуватися військово-політичних зобов'язань, порушує функціональність військово-політичного блоку. НАТО слабо адаптується до викликів Китаю.

Загальний висновок за підтемою. Створення 24 жовтня 1945 р. ООН було спробою відповіді на новий порядок денний міжнародних відносин після Другої світової війни. Європейська система безпеки вибудовувалася на декількох шаблях міжнародних відносин. З одного боку, США і СРСР через дві берлінські кризи (1948–1949 рр. і 1958–1961 рр.), через демонстрацію обмеженого суверенітету країн “соціалістичного табору” в Польщі й Угорщині 1956 р. і Чехословаччині 1968 р. вийшли на розрядку і формат Ради з безпеки і співробітництва в Європі на основі принципу мирного співіснування суспільств різної орієнтації. З іншого боку, започаткування 1951 р. процесу західноєвропейської інтеграції створило наднаціональні засади європейської безпеки з урахуванням уроків історії двох світових війн в Європі. Після створення 1 листопада 1993 р. Європейського Союзу вважалось, що саме ЄС є гарантією від ризиків повторення жажів війни в Європі. ЄС, попри мету розвитку спільної зовнішньої та безпекової політики, не є спроможним замінити НАТО в ролі гаранта безпеки євроатлантичного простору. Трансатлантичні гарантії безпеки Європи залишаються вирішальним фактором стримування російських амбіцій силою переглянути результати “холодної війни”. Проте без підсилення європейської складової трансатлантичної безпеки вона виглядає ненадійною. Розвиток оборонного потенціалу ЄС і України є передумовою стримування російських агресивних амбіцій.

Глобальний Південь перманентно змінювався після 1945 р. У 1961 р. виник “Рух Неприєднання” як політична парасолька для держав, які не були готові у “холодній війні” пристати на бік СРСР або США. Після розпаду СРСР 1991 р. “Рух Неприєднання” диференціювався на більш успішні з економічної точки зору і менш успішні держави. Китай, завдяки реформам 1978 р., започаткованих Ден Сяопіном, перетворився на лідера Третього світу (трансатлантичний світ – перший, “соціалістичний табір” на чолі з СРСР – другий). Після 1991 р. Китай поступово перетворився на першу світову індустріальну потугу. Деіндустріалізація та перехід у постіндустріальну реальність держав трансатлантичного регіону послабив їхній військовий потенціал конвенційних видів зброї. До російської агресії проти України 24 лютого 2022 р. вважалось, що НАТО має технологічну перевагу над будь-якою державою за своїми межами, тому неможливо перемогти НАТО на полі бою. Росія асиметрію у технологіях конвенційних озброєнь намагається нейтралізувати чинником ядерної зброї. “Народно-визвольна армія” Китаю вивчає досвід російської війни проти України з точки зору його застосування у випадку воєнної операції на Тайвані. Відкритим є питання: чи достатньо технологічної та економічної переваги країн трансатлантичного регіону над Глобальним Півднем для нейтралізації демографічної переваги Глобального Півдня.

Проявом протиріч між трансатлантичним регіоном і Глобальним Півднем є різні підходи до вирішення міжнародних проблем країн “великої двадцятки”. З одного боку, США, Канада, Австралія, Велика Британія, Євросоюз, Японія протистоять і конку-

рують з країнами “БРІКС+” (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південна Африка, Об’єднані Арабські Емірати, Саудівська Аравія, Аргентина, хоча президент Х. Мілей пропонував відмовитися від участі у БРІКС). Внаслідок цього “Велика двадцятка” не змогла зробити ООН більш ефективною.

Рада Безпеки ООН реформувалась під час появи на міжнародній арені нових незалежних держав у процесі деколонізації. Проте не підлягали сумніву повноваження постійних членів Ради Безпеки ООН (США, Великої Британії, СРСР (з 1991 р. РФ), Франції, Китаю (до 1972 р. Тайваню). З 2022 р. у РБ ООН сформувалися два полюси: РФ + Китай проти США + Велика Британія + Франція, які взаємно блокують неприйнятні для себе рішення. Китай займає подвійну позицію щодо реформування ООН. З одного боку, він проти скасування свого права вето, набуття статусу члена Ради Безпеки своїх конкурентів (Індії та Японії), з іншого боку, рекламує ідею доповнення Ради Безпеки провідними країнами Глобального Півдня, зокрема, Бразилією та Південно-Африканською Республікою. Проте зусилля реформувати ООН взаємно нейтралізуються різними інтересами, насамперед, постійних членів Ради Безпеки. Альтернативними варіантами ООН вважається створення світового союзу демократичних держав (з 2021 р. США проводять саміти демократій) або створення нової світової асамблеї без права вето в Раді Безпеки та з повноваженнями силового впливу на порушників міжнародного права. Проте поки що обидва варіанти не є однозначно адаптивними для сучасних хаотичних міжнародних відносин.

Світова війна, на відміну від локальних воєн, відбувається за право формування нових правил гри, нового світового порядку. Тригером цього процесу стала російська агресія проти України (лютий – березень 2014 р. окупація та тимчасова анексія Криму). Китай використовує Росію як криголам у своїй конкуренції зі США та ЄС. Взаємозв’язаний глобалізований світ демонструє взаємовпливи локальних військових конфліктів. Приклад використання військової сили для вирішення політичних і геополітичних проблем стає прийнятним для багатьох суб’єктів міжнародних відносин. Причому як державних, так і “неформально терористичних”, таких як “Хамас”. Після перемоги в “холодній війні” США мали воєнну доктрину, яка передбачала вирішення завдання спроможності ведення одночасно двох локальних конфліктів. Проте ця доктрина не пройшла випробування війною в Іраку (2003–2013 рр.) та Афганістані (2002–2021 рр.). Після теракту “Хамас” проти Ізраїлю 7 жовтня 2023 р. стало зрозуміло, що конвенційних воєнних можливостей підтримки України та Ізраїлю не вистачає. Поки що Китай не виявив надмірної авантюристичності, аби випробувати можливості США ще й відкритим збройним конфліктом на Тайвані. Поки що Китай стримується азійськими військовими блоками “QWAD” (США, Республіка Корея, Японія, Австралія), “AUKUS” (США, Велика Британія, Австралія). Проте ситуація є динамічною, з огляду на проведення в січні 2024 р. виборів на Тайвані, які теоретично можуть прискорити офіційне проголошення незалежності Тайваню як тригеру для відкритої війни Китаю проти Тайваню.

Підтема для робочої групи № 3 “Образ європейської системи безпеки в 20-х роках XXI ст.” (координатор: Т. Плахтій, незалежний дослідник Української школи

архетипіки; учасники: Н. Коломієць, канд. філол. наук, доц.; В. Лапіна, канд. соціол. наук, доц.; І. Лук'яненко, незалежний дослідник; А. Мартинов, д-р іст. наук, проф.; П. Мельник, незалежний дослідник Української школи архетипіки).

Напрями обговорення:

Чи готовий трансатлантичний світ перемогти Росію? Якою є ціна такої перемоги та її ризики? Розширення Європейського Союзу як збільшення простору свободи і безпеки: чи можливо це? Образ Європейського Союзу найближчого майбутнього: ієрархічна або мережева структура? Децентралізація європейської безпеки через мережу "Європи регіонів".

Альтернативи для обговорення:

1. Діяти на випередження.

Обговорення: Спочатку треба розібратися з питаннями безпеки післявоєнного формату всередині країни (Л. Калашнікова). Напасти на сусіда о 4 ранку, поки він спить (Т. Лозинська). Спочатку треба визначитись з дефініціями прогнозування для дій на випередження (Я. Глодов). У чому полягає механізм дій на випередження? (Г. Борщ). Влада – це високий професіоналізм. (Т. Новаченко). Чим може бути перемога над Росією? Звільнити від реваншизму. Скасовувати санкції в обмін на деескалацію. Діяти на випередження означає не нападати на сусіда, а зробити його можливості нападу на вас недовірливими. Політика стає продовженням війни іншими засобами.

Узгодження: Знати про наміри сусіда напасти. Коли почалася оборона, говорити про безпеку пізно.

2. Змінити якості суб'єктів гарантій, норм і правил.

Обговорення: Що це? (Е. Афонін). Чи всі якості суб'єктів треба змінювати? (Т. Лозинська). Зміна якості проявить себе у появі свідомого українського народу (Я. Глодов). Різні держави, з огляду на власні національні інтереси, можуть бути як стабілізуючим чинником наявного міжнародного порядку, так і його порушниками (О. Чальцева).

Узгодження: Оновити ООН. Можливо в Європі створити новий військовий блок за участі України.

3. Передбачити застосування військової сили, якщо санкції не діють.

Обговорення: У рамках міжнародних організацій? (Е. Афонін). Хто буде гарантом застосування військової сили? (Л. Калашнікова).

Узгодження: ефективне застосування військової сили можливе лише військово-політичними блоками – як відповідальними виконавцями відповідного рішення міжнародних організацій – гарантів дотримання прийнятого міжнародного порядку і міжнародного права. Тобто для застосування військової сили такі блоки мають отримати мандат від цих організацій. Для швидкого і автоматичного надання такого мандату необхідно в установчих документах відповідних міжнародних організацій запровадити зміни, передбачивши ситуацію, коли одна або кілька країн – гарантів міжнародного порядку сама почала його порушувати.

4. Автоматично знімати 200% податку з будь-яких трансакцій з країною агресором на користь жертви.

Обговорення: Логічно обкладати додатковим податком на користь України трансакції з Росією. Проте не працює ідея обкладання податками трансакції в криптовалютних валютах.

Узгодження: Мова про бізнес-суб'єктів у країнах, які хочуть поставити агресора на місце.

4. Фабрики думки з прогнозування можливих майбутніх викликів.

Обговорення: Не завжди є час для рефлексії (Т. Лозинська). Сумнівними є результати апробації експертних рекомендацій у корумпованій системі (Л. Калашнікова). Формування конкурентного середовища фабрик думок. Є питання щодо якості експертного середовища (О. Чальцева). Якщо не забезпечимо народовладдя, будемо ходити по застарілому колу (О. Хорольський).

Узгодження: Цілком продуктивним бачиться питання щодо становлення та розвитку середовища “фабрик думок”.

Загальний висновок за підтемою. У середньостроковій перспективі ЄС і НАТО залишаються визначальними інститутами, які формують образ європейської безпеки. Росія агресією проти України поставила себе за межі цієї системи безпеки. Маркерами цього є вихід Росії з договору про обмеження звичайних збройних сил в Європі, відмова від договору про заборону випробувань ядерної зброї. Проте ЄС і НАТО не демонструють готовності збути перемогу над РФ на полі бою. Захід наляканий ризиками втрати контролю над російською ядерною зброєю та дезінтеграцією РФ.

Велика стратегія – це мета, яка має мотивувати та давати енергію для її досягнення. Коли люди не сходяться в головному, вони розходяться через дрібниці. Європейський Союз не вибудовує систему інформаційного домінування, російсько-українська війна показала, що прицільні санкції фінансово не знекровлюють ворожі еліти, слабкими є комунікаційні стратегії для перемоги в битві інтерпретацій, публічна дипломатія, яка має звертатися напряду до населення.

Перемога суб'єктів міжнародних відносин, які дотримуються ліберальних цінностей, у першій “холодній війні” дала потужний поштовх розвитку процесу європейської інтеграції. 1 листопада 1993 р. набув чинності Маастрихтський договір, який накреслив завдання одночасного поглиблення якості інтеграції та прийняття до лав об'єднаної Європи колишніх посткомуністичних держав. Наступні десять років новітньої історії процесу європейської інтеграції були зорієнтовані на проведення внутрішніх реформ і підготовку країн претендентів до вступу в Європейські Спільноти. Можна вважати, що вирішення цих завдань було своєрідною формою великої стратегії, яка забезпечила успіх процесу європейської інтеграції. Розширення ЄС 1995 р. (вступили Австрія, Швеція, Фінляндія), 2004 р. (приєдналися Естонія, Латвія, Литва, Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Словенія, Кіпр, Мальта), 2007 р. (долучилися Болгарія, Румунія), 2013 р. (членом ЄС стала Хорватія) вивели процес європейської інтеграції на нові обрії. Проте перемога європейських скептиків у Великій Британії на референдумі 23 червня 2016 р. поставила під сумнів зазначену велику стратегію Європейського Союзу. Люди виявилися неготовими, що у певних сферах останнє слово буде не за окремими країнами, а за Європою з єдиною валютою і спробами проведення спільної зовнішньої та безпекової політики.

Росія, розв'язавши у лютому 2014 р. “гібридну війну” проти України, взяла курс на дискредитацію процесу європейської інтеграції як успішної альтернативи авторитаризму. Союзниками Кремля стали європейські скептики, які переконують громадськість у тому, що великі ідеї, які після 1945 р. надихали Європу, нібито втратили свою привабливість, щоб бути заміненими бюрократичними технічними особливостями інститутів ЄС. Революція Гідності в Україні показала, що люди платять життям за свій європейський вибір. Масштабування російської агресії проти України після 24 лютого 2022 р. максимально актуалізувало європейську дискусію щодо розширення ЄС. Знову постало питання модернізації великої стратегії Європейського Союзу.

Велика стратегія має бути динамічною і гнучкою й потребує постійного балансування ресурсів, необхідних для стримування нових загроз. Велика стратегія використовує всі ресурси, а не тільки воєнні. Вона може бути наступальною чи оборонною. Велика стратегія витримує випробування часом та функціонує незалежно від політичних ідеологій, керівників чи режимів. Це особливо важливо, адже Китай і РФ використовують проти Європейського Союзу як фортеці лібералізму інформаційно-психологічну війну, економічну війну, юридичну війну, тероризм, кібернетичні війни. Натомість Європейський Союз, на відміну від США доби “холодної війни”, не має великої стратегії, спрямованої на стримування Росії та Китаю. Тоді США намагалися збільшити свій вплив й мінімізувати можливості СРСР за кордоном. Проте США уникали прямого зіткнення із СРСР, щоб запобігти ядерній війні. Водночас США прагнули запобігти ефекту доміно поширення радянського впливу у головних регіонах світу. Крім того, Вашингтон стримував Кремль також завдяки іншим стратегіям: від ядерного стримування за допомогою гарантованого взаємного знищення, безпекового співробітництва у форматі воєнно-політичних союзів, таємних операцій, проксі-війн у таких місцях, як Корея або В'єтнам, відкидання комуністичного впливу за допомогою програм підтримки демократичних країн. Ця велика стратегія застосовувалася кожною адміністрацією, хоча демократи та республіканці застосовували до неї свою тактику. Британська імперія мала велику стратегію, яка проіснувала понад п'ятсот років від часів королеви Єлизавети I до Суецької кризи 1956 р., хоча не мала у своєму фокусі уваги одного ворога, адже у Британії, як відомо немає постійних друзів і ворогів, а є стабільні інтереси. Британська велика стратегія мала п'ять складників: перетворити країну на острівну фортецю, підтримувати панування на морі для захисту морських шляхів і торгівлі, не дозволяти загнати британське військо у глухий кут на материковій Європі та зіштовхувати європейських конкурентів між собою. Згадана стратегія працювала фактично до закінчення історії колоніалізму.

Після перемоги у “холодній війні” США модернізували свою велику стратегію. Вони прагнуть залишатися наддержавою, створювати порядок, заснований на правилах, підтримувати військово-домінування та розгортання сил у глобальному масштабі, зберігати економічне домінування (долар як світова валюта), підтримувати культурне домінування (англійська як універсальна мова, розвинена індустрія розваг попкультури), сприяти демократії та вільній торгівлі. Яскравий приклад такої стратегії дає адміністрація Дж. Байдена, яка скористалася з масштабування російської агресії проти України, що послабило економічний потенціал ЄС та консолідувала євроатлантичну

спільноту на підтримку України. 31 серпня 2023 р. на зустрічі міністрів закордонних справ країн – членів ЄС обговорювались перспективи розширення Євросоюзу до 2030 р. Триває дискусія щодо часових меж прийняття нових держав, кола цих держав. Це може бути навіть Велика Британія, де соціологічні опитування фіксують зростання популярності ідеї повернення до Євросоюзу. Ця тенденція може проявити себе вже на британських парламентських виборах 2024 р. Тривалі суперечки в ЄС зумовлені питанням інтеграції незалежних держав Західних Балкан. Найбільш готовими до вступу в ЄС здаються Чорногорія та Республіка Північна Македонія. Можливість прийняття Албанії, Косово пов'язана з негативною позицією ще однієї держави – кандидата на вступ в ЄС Сербії. Євросоюз з 1995 р. несе відповідальність за єдність постконфліктної Боснії і Герцеговини. Війна Росії проти України ускладнює європейську інтеграцію причорноморських країн: Грузії, Молдови, України. Традиційно відкритим є питання європейської інтеграції Туреччини.

Ідея повторити масштабне розширення 2004 р. виглядає привабливою з точки зору нового імпорту економічному розвитку ЄС. Проте ймовірне розширення 2030 р. може провести до ЄС ще більш різноманітні за цивілізаційною ідентичністю країни: ісламські Албанію, релігійно строкату Боснію і Герцеговину, Туреччину, православні Грузію, Молдову, Україну, Сербію, Чорногорію, Республіку Північна Македонія. Однак таке розширення може повернути Євросоюзу суб'єктність на міжнародній арені та конкурентні переваги щодо США і Китаю. Адже війна Росії проти України позбавила Євросоюз дешевих російських ресурсів і китайського ринку збуту. Отже, економічні та геостратегічні мотиви спонукають ЄС до нового масштабного розширення, але консерватизм європейських скептиків перешкоджатиме цьому процесу, який має свою історичну логіку, адже реконструює Римську імперію до її розколу на Західну і Східну імперії.

Ревізіоністські держави на кшталт РФ і КНР кидають виклик великій стратегії США і ЄС. Сили тривалого хаосу у міжнародних відносинах вимагають нової редакції великої стратегії Європейського Союзу. Можлива спільна велика стратегія ЄС і США має забезпечувати зони порядку, перешкоджати тим країнам, які примножують хаос, підтримувати свободу дій у зонах хаосу, сприяти вільному обігу ідей та інформації. Довіра – це влада в міжнародних відносинах.

Підтема для робочої групи № 4 “Регулятивні механізми європейської системи безпеки” (координатор: Г. Борщ, канд. наук з держ. упр., доц.; Л. Калашнікова, д-р соціол. наук, проф.; Н. Новгородська, психолог, незалежний дослідник).

Напрями обговорення:

Ціннісне меню міжнародного права: принципи модерну та норми постмодерну. “М’яка сила” ЄС як регуляторний механізм міжнародних відносин. Регуляторні механізми безпеки між інтервенціонізмом та ізоляціонізмом. Санкції як інструмент гібридної війни або регуляторний механізм.

Альтернативи для обговорення:

1. Спостерігаємо перехід від державної моделі європейської безпеки до індивідуальної.

Обговорення: Кожна європейська держава слабка у воєнному сенсі (Т. Лозинська). Держави Європи під час пандемії здійснювали геноцид своїх народів (Я. Глодов).

Узгодження: Європа справді потужна саме як система прийняття спільних рішень на основі узгодження спільних державних інтересів, але це не завжди просто, різні держави мають відмінні інтереси.

2. Трансатлантичний світ не готовий перемогти РФ.

Обговорення: Для НАТО російсько-українська війна – не їхня війна (Т. Лозинська). Перемогти можна лише добром (Я. Глодов). Коли в твоєму домі війна, ніхто не відмовляється від твердої сили (Т. Новаченко). Узгодження: треба застосовувати гібридні (м'яку та тверду) сили.

Узгодження: Трансатлантичний світ радше не прагне розгромити Росію (підтримується ситуація “не можна програти, але й не варто перемагати”, тобто виглядає так, начебто тривання процесу війни вигідніше за здобуття перемоги. Крім того, ЄС має певні зиски від ситуації з українськими біженцями, коли іммігрують переважно високоосвічені білі християни). Для перемоги необхідно застосовувати комплекс заходів: одночасно і м'яку, і тверду сили.

3. Спочатку мир у домівках, а потім вибудувати пан'європейські структури.

Обговорення: Національно-державний і цивілізаційний рівні безпеки у постмодерному світі переплітаються. Важко сказати, що має бути першим (Е. Афонін). Країну у війні мало цікавлять інші аспекти (Т. Лозинська).

Узгодження: Терапія нагальніша за профілактику, хірургія нагальніша за терапію. Тому спочатку мир, потім – конструкції для його тривалого забезпечення та запобігання війні.

4. Європейці не хочуть війни. Що вони могли зробити із санкціями, вони вже зробили. На часі інформаційна безпека.

Обговорення: Європейців може змінити трансформація, навіть до війни (Е. Афонін). Європейцям “чхати” на війну, якщо вона не на їхній території (Т. Лозинська). Частина європейців розуміє, що за байдужості війна може прийти до них. Контроль фейкової інформації та посилення кібернетичного захисту, насамперед, військової інформації (І. Лук'яненко). Як бути зі свободою слова? (Е. Афонін). Свобода слова чи цензура визначають мою безпеку (Т. Лозинська).

Узгодження: Аутентифікація джерел новин і кібернетичний захист у конкретних секторах виглядає як короткий шлях до “1984”, тож тут мова має йти радше про захист, а не тотальний контроль.

5. ЄС – не ієрархічна структура, а мережева, до того ж відсутня її єдність.

Обговорення: Ієрархія можлива на іншому рівні ІКТ. ЄС більш централізована, ніж це здається в Україні (Т. Лозинська). Тільки народовладдя змінить ієрархію загроз безпеки (О. Хорольський). Розвиток форм прямої демократії покінчить з війнами (Я. Глодов).

Узгодження: Безпекові міркування вимагають певного реформування ЄС у напрямі поглиблення народовладдя, більш широкого застосування ІКТ для врахування думки народів, більшої підзвітності європейських структур виборцям.

6. Відсутність ціннісної бази не дозволяє говорити про єдність Європи.

Обговорення: Майбутнє Європи за Зигмунтом Бауманом – “новий тоталітаризм” (Е. Афонін). ЄС приймає централізовані рішення щодо України (Т. Лозинська).

Узгодження: Європа у цілому єдина у впровадженні своїх інтересів, але не монолітна. Рішення приймаються консенсусом, який не завжди легко досягти в умовах відмінностей інтересів і потреб різних держав.

7. Мережева структура ЄС цілком вигідна Україні, оскільки можна домовлятися з різними країнами.

Обговорення: Сумнівно (Т. Лозинська). Має бути децентралізована “кріпто-анархія” (Я. Глодов).

Узгодження: Україні доцільно реалізовувати комплексний підхід, який передбачає і взаємодію із загально-європейськими структурами для досягнення українських цілей та інтересів, і з кожною державою ЄС індивідуально.

8. Європі потрібні українці, а не Україна.

Обговорення: Чим довше триватиме війна, тим більше ризику, що в Україні житимуть неукраїнці. Хочеш перемогти ворога – вчи його дітей (Я. Глодов).

Узгодження: ЄС має певні зиски від імміграції українців, проте казати, що він готовий пожертвувати Україною – перебільшення.

9. Заборонити постачання в Росію сучасних технологій видобування ресурсів.

Обговорення: Може бути договір, аналогічний до договору ПРО (Е. Афонін). Такий підхід суперечить концепції глобалізації світу (Т. Лозинська).

Узгодження: У сучасному світі складно повністю ізолювати якусь державу, особливо велику за розмірами, від доступу до ресурсів або технологій, але максимально ускладнити й удорожчити таку діяльність країни-агресору необхідно.

10. Світ має втомитися від Росії.

Обговорення: Навпаки, світ “в шоколаді”: продає зброю, кров розбавили, землі і ресурси України можуть піти на виплату боргів (Т. Лозинська).

Узгодження: Йдеться про більш активне залучення суспільств до обмеження та покарання збройного агресора. Для цього треба не так “втомитись” від Росії, як збагнути баланс позитивів і негативів від заохочення або незасудження дій країни-агресора.

11. Інформація така як треба, а не така як в дійсності.

Обговорення: Інформація не може бути “вірною”. Я за досвід ЄС – GDKP. Утопія (Т. Лозинська). Чесність і правда із собою та іншими (Я. Глодов). Можна вести мову про “моральний дефолт людства” (Т. Новаченко).

Узгодження: Питання безконтрольного поширення та споживання фактично будь-якої інформації стали надзвичайно нагальними у контексті забезпечення безпеки суспільства. Потрібні певні дії щодо забезпечення інформаційної безпеки і гігієни.

12. Ставлення європейців до зусиль їх урядів убезпечити від нових загроз безпеки не є в цілому позитивним.

Обговорення: не зазнало критики.

13. Немає контролю за дотриманням санкцій і покарань їх порушників.

Обговорення: Є моніторингові групи зацікавлених сторін (Е. Афонін). Росії санкції не зашкодили (Т. Лозинська). Санкції – дорожчий за Україну бізнес для ЄС (Я. Глодов).

Узгодження: Механізми контролю за дотриманням санкцій і покарань їх порушників мають бути більш прозорими, відкритими, зрозумілими, краще поширюватися засобами масової інформації та краще забезпечувати справедливість.

14. Україну радше не приймуть в ЄС, ніж приймуть, тож цілком імовірна якась форма колаборації України з ЄС.

Обговорення: Більшість країн ЄС стоять перед загрозою повороту до тоталітаризму. Альтернативою для України може бути Балто-Чорноморський союз Міжмор'я (Е. Афонін). Вирішуватиме той, хто буде власником українських ресурсів. ЄС корисні українські ресурси (Т. Лозинська). Тільки народ може вирішити питання імплементації конституції (Я. Глодов).

Узгодження: Загальний напрям України на європейську і євроатлантичну інтеграцію – беззаперечний. Конкретні кроки у цьому напрямі, а також часові рамки цього процесу – предмет для обговорення і змін.

15. Консолідація навколо національної ідентичності.

Обговорення: Теза дратує як громадянку, але не як українку (Т. Лозинська). Хто усвідомив національну ідею “Жити по волі”? (Я. Глодов).

Узгодження: Питання національної ідентичності ще потребує свого розвитку та гармонійної відповіді. Українська політична нація радше не сформована, тому так важко відбувається справжня, а не на словах, консолідація.

Загальний висновок за підтемою. Постмодерна багатополосна система міжнародних відносин складатиметься з декількох ієрархічних структур. По-перше, це будуть трансформовані військово-політичні блоки, по-друге, мережі взаємодії держав, які є регіональними лідерами у своїх регіонах. У глобальному масштабі війна може перетворитися на третю світову у випадку нападу Китаю на Тайвань та війни Ірану з Ізраїлем. Актуальним стає попередження І. Валлерстайна про глобальну соціальну кризу, результатом якої стане народження нової соціальної системи. Саме системний цивілізаційний характер кризи дає підстави стверджувати, що її подолання не буде простим результатом соціально-інженерних зусиль. Росія відверто шантажує Німеччину і Францію перспективою війни на виснаження України. Відкритим залишається питання, наскільки Євросоюз здатен витримати цей шантаж. Адже постачання американської оборонної зброї українській армії Кремль фактично розглядає як привід для розширення військової агресії на Донбасі з метою пробиття сухопутного коридору до Криму. Зрозуміло, що такий сценарій остаточно руйнує систему безпеки Євросоюзу, позаяк загрожує припиненням постачання газу та напливом біженців з України. Війна Росії проти України перешкоджає китайській економіці стати першою в світі. Побоюючись надмірного посилення Китаю, Захід ще більше не хоче територіального розпаду РФ. Мова може йти про висунення передумов зняття санкцій з Росії у випадку демократизації режиму та децентралізованої моделі федералізму, наприклад, на перехідному етапі близького до конфедерації.

Формування постялтинської системи міжнародних відносин відбувається у складних умовах багатопольярного протистояння у взаємозалежному світі. Саме фактор взаємозалежності залишає надію на раціональні рішення щодо інспірування компромісного розв'язання конфліктів з урахуванням національних інтересів Соборної України. Силкові способи розв'язання конфліктів мають органічно доповнюватися новими суспільними смислами у формуванні “посттрадиційних” колективних ідентичностей.

Аварійним варіантом нормативного регулювання європейської системи безпеки є режим санкцій. Він визнається Статутом ООН у редакції 1945 р. як інструмент впливу на агресора, коли неможливо вести конвенційну війну з агресором. Проте санкції Заходу проти РФ з 2014 р. мають лакуни (взаємодія Росії з Глобальним Півднем) та у вигляді відсутності інституцій, на зразок Координаційного комітету з контролю за експортом критичних технологій часів “холодної війни”.

Підтема для робочої групи № 5 “Футурологія європейської системи безпеки: від Організації безпеки і співробітництва в Європі до європейських мереж безпеки” (координатор: К. Ладуренко, незалежний дослідник Української школи архетипіки; учасники: О. Макаренко, д-р фіз-мат. наук, проф.; Т. Новаченко, д-р з держ. упр., проф.; В. Омеляненко, д-р екон. наук, доц., В. Подшивалкіна, д-р соціол. наук, проф.; О. Тертичний, соціолог, незалежний дослідник).

Напрями обговорення:

“Гібридна війна” замість “холодного миру”? Що таке “чіткий мирний план” у ситуації стратегічної невизначеності? Чи реалістичний сценарій мир в обмін на землю (за вступ України в НАТО), чи це замирення агресора, яке штовхає його до продовження агресії після модернізації воєнно-політичних сил? Сценарії завершення російсько-української війни: замороження конфлікту на основі “визнання ситуації на землі”, виведення російських військ без досягнення цілей війни, відсутність простору для компромісу: сторона, яка програє, зникне з історії? Україна як запобіжник російсько-європейської війни 2030 р.? Що прийде на заміну ОБСЄ?

Альтернативи для обговорення:

1. Демілітаризація та дерашизація РФ. Інших механізмів подолання нинішньої цивілізаційної кризи немає.

Обговорення: НАТО не хоче усвідомити важливість перемоги над РФ та шляхом обмеження надання ресурсів Україні хоче змусити її до перемир'я з подальшим продовженням війни без кінця. Важливим є народовладдя (О. Хорольський). Мережа зі зворотним зв'язком “персональний мандат” є народовладдям (О. Тертичний). Демілітаризація і дерашизація суперечливі тези (Т. Лозинська). Перепрошую, в чому бачиться суперечність? (О. Тертичний).

Узгодження: Будь-які “мирні плани” будуть виходити з реальних подій на театрі війни, реальні успіхи або неуспіхи України на фронті матимуть непересічний вплив на майбутні плани як щодо миру, так і щодо безпеки в Європі зокрема та світі в цілому.

2. Комплексна справедливість: сильна держава – це поєднання м'якої й твердої сили.

Обговорення: Як насильство може виправдати справедливість? (Я. Глодов). Що таке комплексна справедливість? (Е. Афонін). Люди, які закінчують війну, стають такими, що її починають (Т. Лозинська).

Узгодження: Війну закінчать вільні індивіди, хоча починали її колективісти – вихідці Модерної доби. Сильна сучасна держава – це поєднання “м’якої сили” держави і “твердої сили” особистості.

3. Спиратися на власні сили: виробничі, інтелектуальні, наукові.

Обговорення: Чесність із собою (Я. Глодов). Тільки так: сама, сама, сама (Т. Лозинська). Прямо Make America Great Again (Г. Борщ).

Узгодження: Спирання на власні сили – це не про ізоляціонізм, а про необхідність позбавитись будь-яких ілюзій, що західна допомога: а) вічна; б) дозволить українцям нічого не робити. Мова про необхідність усвідомлення такого майбутнього, коли відбувається синтез західної допомоги та власних зусиль.

4. Удосконалення реформи територіальних громад, розвиток ВПК, нові моделі поведінки.

Обговорення: Громади працюють, коли є народ (Я. Глодов). Спочатку треба забезпечити повернення українців (Л. Калашнікова). Удосконалити можна не ідею реформ, а практику (Е. Афонін). Місцеве самоврядування добре звучить, але погано виглядає. Немає громад без зворотного зв’язку, яке і є самоврядуванням (О. Тертичний). Яка мета і критерії активізації громад? (Г. Борщ).

Узгодження: Розвиток територіальної реформи є запорукою горизонтальних зв’язків всередині країни та за кордоном. Переходити від адаптації військових до суспільства до адаптації суспільства до війни за незалежність. Неможливо вирішувати долю територій без активності населення. Тому мир ціною втрати територій – неоптимальний варіант.

5. Участь у міжнародних проєктах кібернетичної безпеки, європейського гуманітарного агентства тощо.

Обговорення: Підтримує комунікацію у напрямі миру (Я. Глодов). Треба гарантувати безпеку інвестицій від повторення російської агресії (Л. Калашнікова). Гарантії від кого, під які обіцянки? (О. Тертичний). Участь у проєктах за умов впливу на процеси (Т. Лозинська).

Узгодження: Україна мусить інтегрувати свій інтелектуальний потенціал та активність в інтелектуальне поле та поле активностей Європи та Заходу в цілому, а реалії чітко вказують на пріоритетність кібербезпеки та, з огляду на пострадянський стан суспільства та держави, гуманітарних програм.

6. Забезпечення сталого розвитку. Важливість прогнозування з використанням системного аналізу.

Обговорення: Використовувати систему глобального аналізу (Я. Глодов). Сталий розвиток теж неробоча концепція (Т. Лозинська).

Узгодження: Сталий розвиток у нашому контексті – дефініція, яка визначає таку сталість, коли з’являються можливості середнього (як мета мінімум) і довготривалого (як мета максимум) планування, без сталого розвитку саме в такому контексті

прогнозування втрачає питому вагу своєї цінності та, насамперед, практичної конструктивності.

Загальний висновок за підтемою. “Холодний мир” є формою гібридної війни, коли суб’єкти міжнародних відносин готові до умовно мирного співіснування з обмеженим форматом співробітництва. ОБСЄ після 24 лютого 2022 р. формально зберіглася, хоча РФ порушила всі її норми та правила. Фактично “реальна політика” перемогла ціннісний вимір європейських міжнародних відносин. Російська пропаганда намагається провести паралелі між розпадом Югославії та розпадом України. З фрейдистської точки зору, у процесі дезінтеграції України РФ асоціює себе з роллю США, яку вони відіграли в процесі розпаду Югославії. Росія виправдовує війну проти України тим, що розглядає її як продовження подій 1999 р. на Балканах, коли норми ОБСЄ зазнали фіаско.

На прикладі угоди 1993 р. між Ізраїлем і Палестиною бачимо, що ідея “мир в обмін на землю” не працює, коли суспільно-політична природа суб’єкта, який отримав землю, не гарантує його внутрішньої трансформації у нормальну державу, здатну дотримуватися норм міжнародного права. Відкритим є питання, чи не розчарувався Захід у можливості демократичної трансформації російського політичного режиму. За відсутності такої трансформації будь-який уявний сценарій припинення російської війни проти України виглядає утопічно. Саме це є відсутністю простору для компромісу. В ідеальному варіанті на заміну ОБСЄ має прийти ЄС.

Складно формується середовище безпеки України. Найбільш оптимальним варіантом є членство в НАТО. До вільнюського саміту НАТО (липень 2023 р.) лише 20 з 31 країни НАТО виступили за членство. Найбільше проблем Україна має з Угорщиною. Проте прихід до влади восени 2023 р. Р. Фіцо в Словаччині та перемога на виборах у Нідерландах “Партії свободи” В. Відерса додала ці країни до ймовірних європейських скептиків щодо України.

Варіант союзника США поза межами НАТО. Такий статус мають Ізраїль, Республіка Корея, Японія. Чи готові США мати свої військові бази на території України? Відкритим є питання, як на це вплине президентська виборча кампанія 2024 р. у США.

Варіант “ізраїльський” ґрунтується на наявності з 1974 р. власної ядерної зброї та розвиненого власного військово-промислового комплексу.

Варіант військового союзу з Великою Британією, Польщею, Литвою. Росія не виграє війну проти Заходу без розколу західних еліт. Іслам стає ідеологією глобального пролетаріату, що використовується проти західних демократій.

Укладачі:

Е.А. Афонін,

д-р соціол. наук, проф.,

професор кафедри публічної політики

Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

бул. Академіка Ромоданова, 12/2, Київ, 04050, Україна,

email: bpafonin@gmail.com,

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7493-6907>,

*Scopus Author ID: 57216561810,
Web of Science Researcher ID: C-6430-2017,*

А.Ю. Мартинов,
д-р іст. наук, проф.,
провідний науковий співробітник відділу історії міжнародних відносин
і зовнішньої політики України
Інституту історії України НАН України,
вул. Грушевського, 4, Київ, 01001, Україна,
email: martynov.andriy@gmail.com,
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9802-5980>,

Т.О. Плахтій,
незалежний дослідник,
вул. Тракт Глинянський, 36-Б, Львів, 79014, Україна,
email: taras.plakhtiy@gmail.com,
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1339-7441>

Е.А. Афонін,
Dr. Habil. (Sociology), Professor,
professor of the Department for Public Policy,
Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
12/2, Akademika Romodanova Str., Kyiv, 04050, Ukraine,
email: bpafonin@gmail.com,
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7493-6907>,
Scopus Author ID: 57216561810,
Web of Science ResearcherID: C-6430-2017,

А.Ю. Мартынов,
Dr. Habil. (History), Professor,
leading researcher of the Department of History of International Relations
and Foreign Policy of Ukraine,
Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine,
4, Hrushevsky Str., Kyiv, 01001, Ukraine,
email: martynov.andriy@gmail.com,
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9802-5980>,

Т.О. Плахтій,
independent researcher,
Tract Glynianskyi Str., 36-B, Lviv, 79014, Ukraine,
email: taras.plakhtiy@gmail.com,
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1339-7441>